

Teatar Sergija Vodanovića

Alte
Domingo

Poznata je činjenica da su se naši iseljenici i njihovi potomci u Chileu uključili u različite vidove života u novom kraju i da su na različitim djelatnostima postigli vrlo zapažene rezultate.

Njihovo bavljenje umjetnošću, kulturom i znanošću sastavni je dio njihova interesa i svestranosti življenja, doživljavanja i predstavljanja sebe i svoga svijeta. Sudeći prema njihovu pristupu i značenju u čileanskoj kulturi i umjetnosti, možemo zaključiti da su imali i imaju, da znadu i umiju i na tom području što reći i pokazati.

Što se pak pisane riječi tiče, ona je među našim iseljenicima nazočna, da tako kažemo, od samog početka (novine, časopisi, knjige), pa kad pojam pisane riječi suzimo na lijepu književnost, kao što se to kaže, onda možemo isto tako konstatirati da su čak i neki naši iseljeni rođeni u starom kraju postali čileanski pisci. Međutim, već druga generacija naših iseljenika bilježi značajno sudjelovanje u čileanskoj književnosti i uspjeha na tom području stvaralaštva. I tu možemo zamijetiti njihovu svestranost interesa, različitost žanrova i veliki tematski dijapazon. Među vrhunska ostvarenja u suvremenom čileanskom romanu, na primjer, naći ćemo i naša imena (N. Mihovilović, A. Škarmeta); a to možemo reći i za poeziju (R. E. Šcarpa, B. Tocigl, A. Rendić i drugi). Oni su dali također veliki prilog u razvijanju čileanske kratke priče, a naročito priče s juga, koja je u čileanskoj literaturi nešto novijeg datuma (E. Jakšić, L. Bonačić, F. Berzović, J. Turina, S. Eterović, A. Škarmeta, Z. Brnčić, D. Tessier, E. Livačić, S. Pešutić i ostali). Što se stila tiče, pišu od realističkih djela s povijesnom potkom

kada naracija prelazi u mit i legendu, do djela suvremenog senzibiliteta. Zanimljivo je spomenuti i to da se značajan broj naših iseljenika i njihovih potomaka bavi esejistikom, književnom kritikom i poviješću književnosti (E. Livačić, Č. Goić, P. Turina, Y. Moretić, E. R. Šcarpa koji piše studije o Thomasu Mannu i Gabrijelel Mistral).

Stoga se bavljenje kazalištem, stvaranje dramskih tekstova sasvim prirodno uklapa u svestranost njihovih književnih preokupacija. Time želimo reći da njihova kazališna djelatnost nije slučajna pojava. Što više, ona ima svoju povijest (već 1942. pjesnik R. E. Šcarpa piše dramu u stihovima »El tiempo«), kulturno i kazališno značenje u razvoju čileanske drame. Zapravo, prvo Eksperimentalno kazalište u Chileu osnovali su pisci našeg porijekla Zlatko Brnčić i Pepita Turina. Zlatko Brnčić (rođen 1920. u Punta Arenasu) je porijeklom iz Slavonije, svestrani je intelektualac; piše priče, duže prozne tekstove (njegov je, na primjer, roman »Angela Triste« kritika proglasila »čudnog i nadrealističkog stila, pola poema — pola roman s lirskim pasażima«), bavi se poviješću kazališta i piše originalne dramske tekstove. Napisao je tragediju »Heroica« i dramu »Elsa Margarita« (1943) što je bila prva nacionalna drama koju je izvelo Eksperimentalno kazalište i kojoj je »publika diskretno aplaudirala«, kako to navodi Raula Silva Castro. To će kazalište pratiti suvremena kazališna nastojanja u Chileu koje će prezentirati i izvan zemlje. Kasnije će rukovodilac Eksperimentalnog kazališta postati Domingo Tessier (Mihovilović), opet pisac našeg porijekla, »čovjek od teatra, televizi-

je i filma« kako ga je nazvala kritika. Od 1965. do 1980. napisao je oko pola tuceta drama od kojih je svaka nagrađena visokim čileanskim nagradama. Neke od njih su igrane kao na primjer »Luka Milić, medico-cirujano«, što je zapravo dramski uobličena anegdota iz romana njegova starijeg brata Nicolasa.

SERGIO VODANOVIĆ je nešto mlađi od Dominga Tessiera (rođen je 1927.) i ranije se pojavio svojim dramskim tekstovima. Međutim, oba pisca imaju dosta zajedničkih elemenata. (Domingo je i glumio u nekim Vodanovićim dramama, a neke je kao redatelj postavio na scenu.)

Izdavačka kuća »Nacimiento« u Santiago de Chile izdaje 1978. knjigu nekih Vodanovićevih drama pod naslovom »Teatro«. Tu su tiskane slijedeće drame:

- »DEJA QUE LOS PERROS LADREN«, koja je igrana 1959.
- »VI-NA«, (Trilogija sastavljena od jednočinki: »El delantal blanco«, »Gente como nosotros«, »Las exiliadas«), postavljena na scenu 1964.
- »PERDON...! ESTAMOS EN GUERRA«, izvedena 1966.

Do datuma tiskanja te Vodanovićeve knjige igrane su još i ove njegove drame:

- »El principio azul«, 1947.
- »El senador no es honorable«, 1952.
- »Mi mujer necesita marido«, 1953.
- »La cigüeña también espera«, 1955.
- »Los fugativos«, 1956.
- »Nos tomamos la universidad«, 1971.

Predgovor pod naslovom »Sergio Vodanović: NUEVO TEATRO, VIEJOS CONFLICTOS.« (Sergio Vodanović: NOVO KA-

ZALIŠTE, STARI SUKOBI*) piše Juan Andres Piña. On dosta iscrpno informira o Vodanovićevom dramskom djelu i njegovu značenju u suvremenoj čileanskoj drami i kazalištu. Stavljajući ga u središte kulturno-literarnog pokreta (među još dvanaestak pisaca) koji su izvršili snažan utjecaj na promjenu literarnih tokova u Chileu. Što se drame tiče, novi dramatičari prekidaju s tradicijom kojim ne žele imati nikakve veze, proširuju tematiku, eksperimentiraju, a kazalište se profesionalizira. Novi dramatičari imaju adekvatnu i solidnu kulturu, znaju povijest kazališta i teoriju drame, a njihovi likovi su jasno psihološki ocrtni i istiniti. Godine 1941. osjeća se snažan utjecaj Stanislavskog, a kasnije će presudan uzor biti Ibsen. Međutim, nova drama i Vodanović, koji je također bio »Ibsenijanac« mijenja se i razvija se prema epskom kazalištu i kazalištu apsurdna. »S početka«, kaže Piña, »od jednog jednostavnog i po obliku potpuno ibsenijanskog kazališta, pa kasnije mijenjajući naglaske i dramske oblike, uvodeći socijalne motive i psihologiju Vodanović donekle predstavlja sintezu određenih tendencija tog pokreta... Vodanovićeva knjiga dramskih tek-

stova »Teatro« ilustrira njegova nastojanja u drami i može dati sliku Vodanovića kao dramskog pisca.

On u svojim dramama ismijava neke nacionalne institucije, iznosi korumpiranost društva, gdje vlada licemjerje i egoizam, govori o nepravdi, poniženju i teškom životu siromašnih, obrađuje seksualne traume, crta dekadenciju čileanske buržoazije, sterilan život visokog društva, odsutnost nade, vjere, perspektive i sadržaja njenog života.

Upravo s dramom »Deja que los perros ladren« (»Pusti neka psi laju«) on se definitivno opredijelio na kritiku društvenih zala. U toj drami naći ćemo elemente kojima će se Vodanović kasnije vraćati. Tu će dramu R. Silva proglasiti za »najbolje Vodanovićevo djelo« u svojoj obimnoj knjizi »Panorama literario de Chile« (1961), dakle prije nego su se pojavile druge Vodanovićeve drame). Inače će on za njegova djela reći da su »dobro scenski rađena. Njih je prihvatila i publika,« dodaje R. Silva, »naročito ona koja voli drame s moralnom problematikom«. Kazališni kritičar Domingo Piga će također reći da »Vodanović stvara lica visokom dramskom umješnošću, a njegova scena je izvan-

redno puna žive radnje. Smeta katkada«, kaže on »neka naivnost u pojedinim scenama kojima nedostaje većeg i autentičnijeg realizma. Međutim«, zaključuje Piga, »oba djela (»El senador no es honorable« i »Deja que los perros ladren«) pobudila su živu polemiku, a publika ih je toпло primila«.

Od vodvila do tragedije

U trilogiji »Viña« Vodanović prikazuje propast čileanske aristokracije. Drama oscilira između vodvila i farse, između komedije i drame, a u trećem dijelu se pretvara u tragediju. Trilogija u mnogim svojim dijelovima ima elementa suvremenog teatra apsurdna i groteske.

Ovdje donosimo ulomak iz drugog dijela (»La genete como nosotros« — »Ljudi kao mi«). Na putu od Viñe del Mar, mondenog čileanskog ljetovališta prema Santiagu, u noći na otvorenoj cesti, nađu se četiri osobe: Carola, striptizeta, Freddy, žigolo i muž i žena iz visokog društva. Te dvije grupe ne komuniciraju međusobom, ali im se dijalozno i reagiranja isprepliću.

JERKO LJUBETIĆ

Sergio Vodanović:

»Ljudi kao mi«

(ulomak)

FREDDY: Reci... Nije li te bilo stid prvi put?

CAROLA: Više me bilo stid kad sam se vraćala u Limache u staroj i zakrpanoj odjeći. (Pokazuje svoju haljinu). Ovo sam kupila od prve svoje plaće. Lijepa je. Zar ne?

FREDDY: (namigne): Tkanina je ko' grom. To je engleski »palm beach«. Košta oko osamdeset eskuda po metru. (Zamisli se) Da. Ja znam što je to. Ići sa zakrpljenim hlačama i ljudi te gledaju a ne vide te.

CAROLA: Ali tebi ide dobro. Plaćaju te.

FREDDY: A tebe ne plaćaju. Da se slučajno ne svlačiš za lijepe oči?

CAROLA: Ali im nisam draga. Rugaju mi se. Sva-ku noć mi se rugaju. I smiju mi se kao što si se i ti smijao kad si mi maknuo sjedalicu.

FREDDY: Nemoj to tako shvaćati.

CAROLA: Nemoj to tako shvaćati! A kako da shvatim? Ne znaš ti što je to kad se trebaš svlačiti svaku večer pred ljudima za koje ne znaš ni tko su ni što su. I na kraju sagnuti se i pokupiti svoje krpice s poda i izići gola golcata između ljudi koji čevrljaju i piju... A ima otmjenih žena koje te promatraju kao da si nekakvo čudovište ili nešto tome slično kao da one nisu gole ispod odjeće. Ti ne znaš što to znači! (Za nekoliko trenutaka pokrrije lice rukama.)

FREDDY: Ti misliš da se tebi događa ono najgore jer ništa ne znaš. Tebe ponižavaju izvana. Nitko ne ulazi u tebe. Istina, koriste te ali samo da bi te izložili u izlogu. A mene obrću iznutra, mene svega izmožde, snime me, ponizuju... i plaćaju.

CAROLA: Ali te vole.

FREDDY: Mene vole? Tko?

CAROLA: Taj tvoj prijatelj s »impalom«... gospode, one časne.

FREDDY: Časne gospode! Uvažene gospode me upotrebljavaju kao staru krpju, dok ja trebam hiniti kako ih obožavam, kako mi se sviđaju, kako ih želim. Njima nije potrebno hiniti. One plaćaju. I Tito, moj prijatelj, znade da je on vlasnik »impale«, da mi je on kupio odijelo od materijala za četrdeset eskuda po metru. A njega nije briga što ja osjetim gađenje ili što sam umoran ili što osjetim potrebu za čistim zrakom, da mogu disati i živjeti. On je vlasnik 'impale', on je onaj koji ima novaca. On je ružan kao davao, ali ima »ševrolet« i ima novaca.

Znaš li što mislim učiniti? Uštedjeti novaca i da imam svoj auto, zatim da budem ja onaj koji plaća mladiće koji lijepo izgledaju, a nose zakrpane hlače ili djevojčice poput tebe, dobre, ali nose pode-ranu suknu.

CAROLA: Otac mi je govorio nešto slično.

FREDDY: Zar i tvoj otac...?

CAROLA: Ne! Kako ti to može pasti na pamet. Sjećam se kad sam bila malena. Tada mi je majka još bila živa. Moj otac je pravi umjetnik. Rezbario je figure od drveta, seljaka kako pleše, pralje i takve stvari. Ono što bi on napravio, pokupovao bi gringo i prodavao u Santiagu. Stranac je jako dobro živio od onoga što je dobio od rada moga oca, ali kako je bio mudar, oca je plaćao malo, toliko koliko mu je bilo dovoljno za hranu. Tako nije bilo nikakvih mogućnosti da moj otac ode u Santiago i da prodaje svoje figure na istom mjestu gdje ih je i gringo prodavao.

FREDDY: I kakve to veze ima?

CAROLA: Da je moj otac želio štedjeti kako bi smogao nešto novaca da bi mogao ići u Santiago, ali nije više mislio raditi već je htio zaposliti druge koji bi pravili figure. A on bi ih također malo plaćao i provodio bi život na visokoj nozi kao i gringo.

FREDDY: I?

CAROLA: Nije mu uspjelo. Propio se, a gringu je dodijalo i tako starac luta. Kako bilo da bilo ostao je...

FREDDY: Nije znao kako se to postiže.

CAROLA: Ne. Nije to. Čovjek vjeruje da se to može postići ali ne... Postoje ljudi koji su stvoreni da druge iskorištavaju i drugi da budu iskorištavani. Što bih ja dala da imam mnogo novaca i da sjednem za stol u kabaretu pa da gospode, koje dolaze da se zabave, dođu do mene i počnu skidati odjeću sa sebe, jedna po jedna! To bi zaista bilo zabavno! Ali ne. Lijepo je o tome misliti, ali se neće dogoditi. Većinu njih je samo vidio gole muž i doktor.

FREDDY: Muž, doktor... i Freddy!

CAROLA: Nisu sve takve, kakve ti poznaješ.

FREDDY: Sve su iste.

CAROLA: Što ti znaš!

FREDDY: Ako ja ne znam..., tko zna?

CAROLA: Ako je sve možda tako kako ti kažeš, to bi bila nekakva utjeha za poneku, ali je još utješnije misliti kako to nije tako i kako ima i drugačijih... (Tiho) Slušaj... Pogledaj onu gospodu... misliš li...?

FREDDY: Sigurno!

(Gospoda, koja je zajedno s Gospodinom šutke slušala praveći se da je ne zanima razgovor mladića i djevojke, skrene pogled prema njima kad je osjetila da o njoj govore, da bi potom poprimila izraz hinjene nezainteresiranosti.)

(Freddy i Carola nastavljaju razgovor tiho.)

GOSPODA: I ti dozvoljavaš?

GOSPODIN: Što?

GOSPODA: Čuo si?

GOSPODIN: Ne slušam.

GOSPODA: Čuo si.

GOSPODIN: Čuo sam, ali ne trebaju znati da sam slušao.

GOSPODA: Uvrijedili su me.

GOSPODIN: Čini se kao da nisi čula.

GOSPODA: Ali sam čula.

GOSPODIN: Ljudi kao mi...

GOSPODA: Što je s ljudima kao mi?

GOSPODIN: Ne znaju o tim stvarima. To je drugi svijet.

GOSPODA: Čini ti se?

GOSPODIN: Kako? Što želiš reći?

GOSPODA: Ne bi trebao biti tako siguran.

GOSPODIN: Siguran u što?

GOSPODA: Da me taj čovjek nije prepoznao.

GOSPODIN: Tko? Taj? Ali sada te vidi po prvi put.

GOSPODA: Kako znaš?

GOSPODIN: Znam... i dosta!

GOSPODA: Ne nedostaju mi razlozi da zatražim njegove usluge.

GOSPODIN: Započinješ.

GOSPODA: Započinjem što?

GOSPODIN: Kao uvijek.

GOSPODA: Jesam li ikad nešto rekla?

GOSPODIN: Nisi.

GOSPODA: Zašto onda kažeš »kao uvijek«?

GOSPODIN: ...

GOSPODA: Zašto? Da vidimo... Zašto?

GOSPODIN: Nije potrebno da ista rekneš. Dosta mi je tvoj pogled. Tvoja šutnja.

GOSPODA: Nikad me nisi zadovoljio. (Stanka). Rekla sam: Nikad me nisi zadovoljio.

GOSPODIN: Čuo sam.

GOSPODA: I što kažeš?

GOSPODIN: Ne trebam ništa reći. Ne mogu raspravljati o intimnim stvarima u tri sata u jutro naredna puta.

GOSPODA: Zašto ne? A oni to mogu.

GOSPODIN: Ljudi kao mi...

GOSPODA: Ljudi kao mi ne raspravljaju o svojim intimnostima. To nije pristojno. To si htio kazati.

GOSPODIN: Da, to.

(Preveo: JERKO LJUBETIĆ)